

Prehistorie en oudheid

bron 1

De Griekse filosoof Aristoteles (384 v. Chr.-322 v. Chr.) noemt in zijn boek *Retorica* vier verschillende staatsvormen:

De democratie (...) is een staatsvorm waarin men de ambten onder elkaar verdeelt bij loting, een oligarchie is een staatsvorm waar men hetzelfde doet op basis van het vermogen, in een aristocratie gebeurt dit overeenkomstig iemands opvoeding. En met 'opvoeding' bedoel ik een opvoeding die door de wettelijke traditie vastgelegd is. Inderdaad, in een aristocratisch bestel is de macht in handen van wie trouw gebleven is aan de wettelijke instellingen. Het kan niet anders dan dat zij als de elite beschouwd worden en daaraan ontleent deze staatsvorm zijn naam. De alleenheerschappij ten slotte is, zoals het woord het zegt, een staatsvorm waarin één persoon het centraal gezag uitoefent over allen. En van de alleenheerschappijen is een koningschap onderworpen aan een zekere wetmatigheid, terwijl de onbeperkte alleenheerschappij een tirannie is.

bron 2

In 43 wordt Brittannia (een groot deel van het huidige Groot-Brittannië) een provincie van het Romeinse Rijk. De Romeinse schrijver Tacitus (56-117) heeft deze Romeinse provincie bezocht. Hij beweert in zijn boek *Agricola* dat een Britse stamleider omstreeks 98 zegt:

Onze kinderen worden nu weggevoerd in slavernij naar andere landen. Onze goederen en geld gaan op aan belasting; de oogst wordt van ons land geroofd om de Romeinen te voeden. Onze ledematen doen zeer van het aanleggen van wegen dwars door wouden en moerassen onder de zweepslagen van onze onderdrukkers.

bron 3

Griekenland wordt in 146 v. Chr. een provincie van het Romeinse Rijk. Aelius Aristides is een Griek die Romeins burger wordt. Hij schrijft omstreeks 150 over de Romeinen:

Grieken en barbaren kunnen gaan waar ze maar willen, je veiligheid is gewaarborgd als je een Romein bent of een onderdaan van Rome. Rome heeft de hele wereld gemeten, heeft rivieren met bruggen overspand, heeft bergen doorkliefd om rechte wegen aan te leggen voor verkeer, heeft lege plekken gevuld met boerderijen en maakt het leven makkelijker door in behoeftes te voorzien en door recht en orde te brengen. Overal zijn gymnasia (= sportscholen), fonteinen, poorten, tempels, werkplaatsen en scholen. De steden zijn prachtig en de hele aarde is netjes als een tuin.

De middeleeuwen

bron 4

Vanaf de twaalfde eeuw beleeft de studie van het Romeins recht een heropleving. Juristen in dienst van verschillende vorsten bestuderen het *Corpus Iuris Civilis*, een verzameling wetten en rechtskundige uitspraken uit de Romeinse keizertijd. In het *Corpus* staan uitspraken als deze:

Maar ook wat door de keizer besloten is heeft kracht van wet, aangezien het volk bij een koninklijke wet (...) aan hem (de vorst) en op zijn persoon zijn gehele soevereine macht en gezag heeft overgedragen. Van alles wat de keizer bij brief heeft vastgesteld, na het horen van een zaak heeft beslist of bij edict heeft voorgeschreven, staat vast dat het wet is.

bron 5

In 1268 schrijft Martino da Canale over zijn stad Venetië, waar zijde en specerijen uit Azië worden verhandeld:

De edele stad die Venetië heet, is vandaag de dag de rijkste en prettigste ter wereld, vol schoonheid en goede zaken. Handelswaar vloeit door de stad zoals water door de fonteinen. Van alle landen komt er handelswaar en komen er handelaren, die goederen kopen en naar hun eigen land mee terugnemen. In deze stad is voedsel in overvloed, brood en wijn, land- en waterdieren, vers vlees en gezouten vlees. Overal zijn mannen van goede afkomst en geldwisselaren en ambachtslieden en zeelieden met hun schepen om hen naar alle landen te brengen.

Vroegmoderne tijd

bron 6

Rond 1530 klaagt de kunstenaar Michelangelo uit Florence over de paus:

Zeg hem dat hij zijn brieven niet meer moet adresseren aan "de beeldhouwer Michelangelo", want ik ben hier beroemd en bekend als Michelangelo Buonarotti en ik ben nooit zo'n schilder of beeldhouwer geweest met een winkeltje.

bron 7

In 1566 breekt in de Nederlanden de Beeldenstorm uit, waarbij calvinisten de beelden in de rooms-katholieke kerken stukslaan. De Beeldenstorm leidt tot hard ingrijpen van koning Filips II en daarmee tot de Nederlandse Opstand. Over de Beeldenstorm verschijnt in 1566 deze prent:

Opschrift

De Duivel: "Tis al verloren ghebeden oft gescheten, ick heb de beste canse ghestreken, 1566"

in vertaling: "Het zijn allemaal gebeden en schijterij voor niets, ik spring er het beste uit".

Toelichting

Linksboven vliegt de duivel, rechtsboven worden beelden vernield in een kerk (de Beeldenstorm), links knielen bisschoppen en monniken in aanbidding voor de paus die zit op een veelkoppig monster, rechts wordt de boel aangeveegd door edelen uit de Nederlanden

bron 8

Fragment uit de memoires van de Poolse edelman Jan Chryzostom Pasek (omstreeks 1636-1701). De beschreven gebeurtenis vindt plaats in 1669:

Later moest de verkiezing van de koning plaatsvinden. De aartsbisschop stuurde bekendmakingen naar de provincies. Hij maande de standen van het Poolse Gemenebest tot een spoedige verkiezing, die door afgevaardigden zou dienen plaats te vinden. Toen de afgevaardigden aan de zittingen begonnen, vielen er verschillende meningen te horen, dat of de een of weer een ander koning moest worden. Op dat moment stijgt er van de mannen uit Sandomierz een gebrul op: "Lange leve Piast!" (een Poolse familie waaruit veel koningen kwamen). Dębicki, de kamerheer, gooide zijn muts in de lucht en schreeuwde: "Lange leve Piast! Lang leve koning Michał!" Ook wij uit Krakau stemden in: "Lang leve Piast!"

Moderne tijd

bron 9

George Fitzhugh (1806-1881) is plantage-eigenaar in het zuiden van de Verenigde Staten. In zijn boek *Cannibals All!* uit 1857 schrijft hij:

De neger-slaven van het Zuiden zijn de gelukkigste en in zekere zin de vrijste mensen van de wereld. De kinderen en de oude mensen en zwakken werken in het geheel niet en toch wordt voor hen voorzien in al de gemakken en noden van het leven. Ze genieten vrijheid, omdat ze noch door zorgen noch door arbeid worden onderdrukt. De vrouwen doen weinig zwaar werk en worden door hun meesters beschermd tegen het despotisme van hun mannen.

De negermannen en flinke jongens werken gemiddeld, bij goed weer, niet meer dan negen uur per dag. Wat ze over hebben aan tijd wordt doorgebracht in volmaakte zorgeloosheid. Bovendien hebben zij hun zondagen en vakanties.

Wij weten niet of de *vrije* arbeiders ooit slapen. Zij zijn dwazen als ze het doen; want terwijl ze slapen bedenkt de slimme en waakzame kapitalist middelen om hen te vangen en te exploiteren. De vrije arbeider moet werken of verhongeren. Hij is meer slaaf dan de neger, want hij werkt langer en harder voor minder loon dan de slaaf en heeft geen vakantie, want de zorgen des levens beginnen voor hem als de arbeid eindigt. Hij heeft geen vrijheid en geen enkel recht.

bron 10

In 1890 wordt door het parlement een enquêtecommissie ingesteld die onderzoek doet naar de verhouding tussen werkgevers en arbeiders. In een gesprek met Joseph Sprenger, textielabrikant in Arnhem wordt gezegd:

Vergadering van donderdag 28 april 1892

Verhoor van Joseph Lodewijk Anton Johan Sprenger, oud 51 jaar, lid der firma Verwaaijen en Sprenger, textielabrikant te Arnhem.

V. (=voorzitter): Op welke leeftijd neemt gij kinderen aan?

A. (=antwoord): Wanneer zij twaalf jaren oud zijn en daarvan een briefje van het stadhuis kunnen vertonen. Men wordt dan wel eens gefopt. Kaatje is twaalf jaar en Mietje elf en dan komt Mietje met Kaatje's briefje. Men kan het aan haar neus niet zien.

V. Vindt gij het nodig of wenselijk, dat het werk op zo jeugdige leeftijd begint?

A. Het is mij onverschillig, of zij twaalf of dertien jaar zijn, wanneer ik maar kindervingers heb om de kleine klosjes te winden.

V. Informeert gij, wanneer gij kinderen in dienst neemt, of zij behoorlijk school hebben gegaan?

A. Daar durf ik geen ja op te zeggen.

V. Genieten de kinderen, die bij u werkzaam zijn, nog enig onderwijs?

A. Ik geloof te mogen zeggen, neen.

V. Gij bemoeit u er niet mede?

A. Neen.

V: In hoeverre wordt aan de fabriek voorzien in geval van ziekte van het personeel?

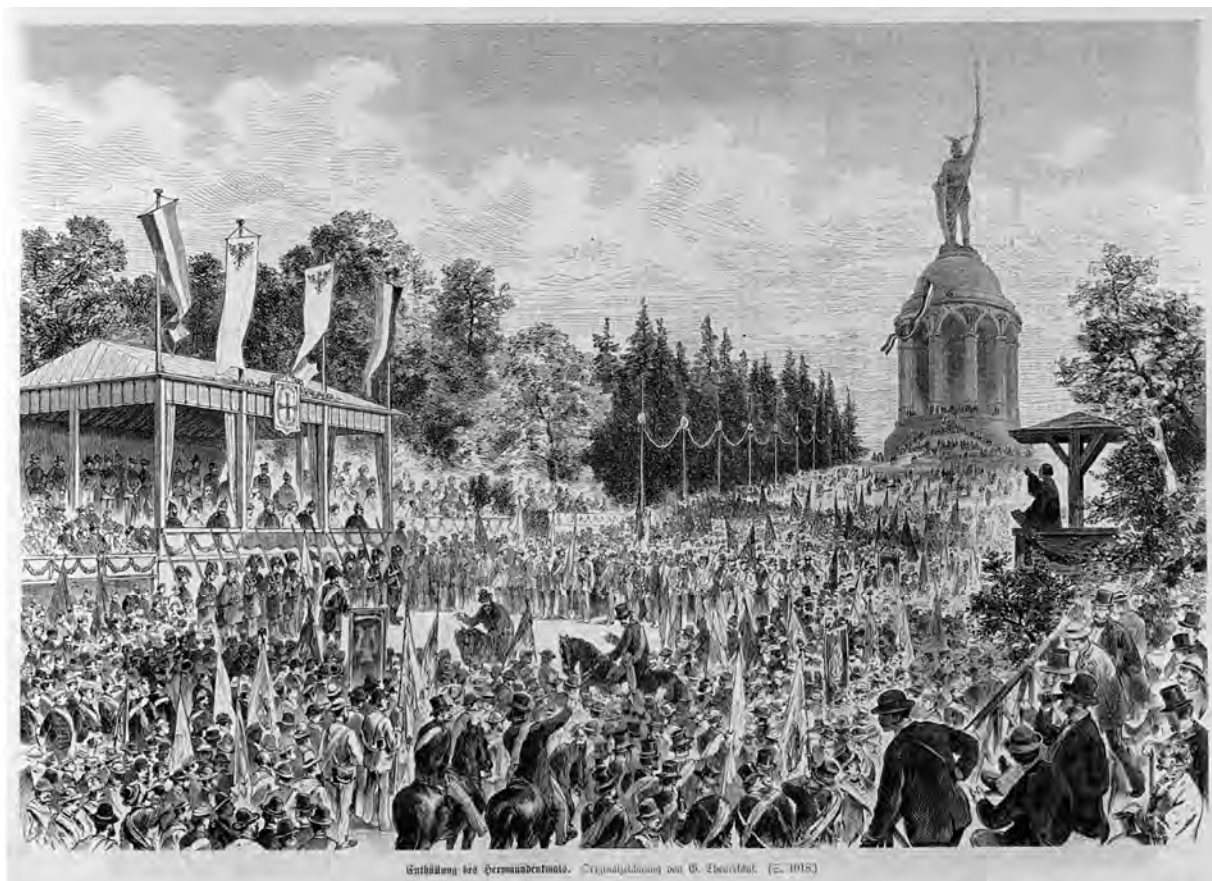
A: De werklieden hebben een onderling fonds, waartoe ieder wekelijks 5 cent bijdraagt. Wij geven wekelijks vijf gulden, en wanneer zij meer nodig hebben, kunnen zij er om vragen. In vroeger jaren heb ik zelf een verzekering willen oprichten, doch het bleek dat de werklieden de boel gaarne zelf in handen houden. Dit is ook beter, want nu controleren ze elkaar, en wanneer de kas tekortschiet, kan ik helpen.

Inleiding bij bron 11 tot en met 14

In het jaar 9 vindt in het grensgebied van het Romeinse Rijk in wat nu het Teutoburger Woud (Duitsland) heet, een veldslag plaats tussen Germaanse stammen en het Romeinse leger. De leider van de Germaanse stammen wordt door de Romeinen Arminius genoemd. De Germanen winnen de slag en de Romeinen trekken zich (tijdelijk) terug. Sinds de vijftiende eeuw wordt Arminius ook wel Hermann genoemd.

bron 11

Afbeelding van de onthulling van het Arminiusstandbeeld in 1875 in Detmold

bron 12

Een prentbriefkaart uit 1917

Vertaling van de tekst:

"Wij vechten onder Hermanns teken tot al onze vijanden verbleken!"

bron 13

Een prentbriefkaart uit begin jaren 1930

Vertaling van de tekst:

Hermann der Cherusker

Hermann de Cherusk (de Cherusken waren een Germaanse stam)

Adolf Hitler

leider Duitse nazi's

Deutschlands Befreier

bevrijders van Duitsland

bron 14

In de jaren 1950 werden er bijeenkomsten gehouden bij het Hermannstandbeeld in Detmold (West-Duitsland). In een rede in 1954 zegt parlamentsvoorzitter Thomas Dehler over dit standbeeld:

Er bestaat voor ons alleen de duidelijke en taaie wil om tot eenheid en vrijheid in Duitsland te komen. (...) De tragiek van de Duitse geschiedenis is, dat het altijd weer om eenheid en vrijheid vechten moet. De historische daad van een man, wiens beeld boven onze hoofden uitsteekt, werkt tot op de dag van vandaag voort.

bron 15

In de Tweede Wereldoorlog worden Nederlandse mannen aan het werk gezet in de industrie in Duitsland. Deze arbeidsinzet is eerst vrijwillig maar later gedwongen.

Deze foto van Nederlandse arbeiders in Duitsland wordt tijdens de Duitse bezetting gepubliceerd in Nederlandse kranten en tijdschriften

Toelichting

Holländer = Hollanders (Nederlanders)

bron 16

Op 15 januari 1957 deden de Verenigde Staten een communiqué uitgaan naar aanleiding van de bekendmaking van de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG):

De houding van de Verenigde Staten tegenover de voorgestelde West-Europese gemeenschappelijke markt en vrijhandel wordt beïnvloed door twee traditionele politieke denkbeelden van de Verenigde Staten: onze voortdurende ondersteuning van bewegingen om politieke en economische kracht en samenhang te bevorderen in West-Europa binnen een zich uitbreidend Atlantisch samenwerkingsverband en onze langdurige inzet voor de vooruitgang van vrijere niet-discriminerende multilaterale handel.

bron 17

Een advertentie uit de jaren 1950-1960

**De gehele was in 1 uur
schoon en
droog**

met de **AEG** wasmachine en centrifuge!

Zonder moeite, zonder „wasdag-handen“, zonder wasdaghumeur, zonder droogproblemen. Uw wasgoed 3 á 4 minuten in de wasmachine - kraakhelder! 5 Minuten in de centrifuge - winddroog! 's-Middags ligt alles gestreken in de kast!

DIT IS DE AEG WASMACHINE!
met de roestvrij stalen kuip met wieler, wastang en wasnet... 1 388,-
zonder wieler... 1 330,-
met verwarmingswieler... 1 448,-

DIT IS DE AEG CENTRIFUGE!
Vierkant model, dubbelwandig, vol-automatische rem.
De ideale combinatie met de vierkante AEG-wasmachine... 1 225,-

DIT IS DE AEG „JUNIOR“ WASMACHINE!
Ook met de roestvrij stalen kuip met wastang en wasnet - ieder model wieler past op deze machine... 1 250,-

DIT IS DE AEG „JUNIOR“ CENTRIFUGE!
Enkelwandig, meidoorzichtig plastic deksel, vol-automatische rem... 1 288,-

Een AEG gaat langer mee!

So heet een interessante, nu geïllustreerde folder die zo laat veranderen is. Wat daarin beschreven staat gaat ook U aan! Lees die folder - U krijgt 'm omgand thuisgeleverd GRATIS! - als U deze bon invult en opzendt.

Een „gelukkig huwelijk“ ook op wasdag!

Uitknippen en in open enveloppe met 2 cts postzegel sturen aan:
N.V. Electrische Maatschappij AEG
ald. WSM
Frederiksplein 26 - Amsterdam C.

BON

STUUR MIJ UW GRATIS FOLDER

NAAM: _____

ADRES: _____

Tekst in het affiche (gedeeltelijk):

De gehele was in 1 uur schoon en droog met de AEG wasmachine en centrifuge!
Een AEG gaat langer mee!

Zonder moeite, zonder 'wasdag-handen', zonder wasdaghumeur, zonder droogproblemen. Uw wasgoed 3 á 4 minuten in de wasmachine- kraakhelder!
5 minuten in de centrifuge: winddroog! 's Middags ligt alles gestreken in de kast.
Een 'gelukkig huwelijk' ook op wasdag.